

AKHİSAR YÖRESİNDE TÜTÜN ÜRETİMİ, YÖREYE KATKILARI VE ALTERNATİF BİTKİLER

Çağlar BAŞSÜLLÜ

*Orman Mühendisi, Eğirdir Orman İşletme Müdürlüğü, Kuzukulağı Orman İşletme Şefliği, Aksu/İSPARTA
SDÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi*

Özet

Ege Bölgesi'nin en büyük ilçesi olan Akhisar, tarih çağlarından bu yana çeşitli alanlarda yöre ekonomisine büyük katkılar sağlamıştır. Bu alanların başında tarım ve ticaret gelmektedir. Konu başlığı gereği çalışma kapsamında, Akhisar yöresindeki tütün üretimi ve yöreye katkıları üzerinde durulmuş olup, tütüne alternatif bitkiler hakkında da bilgilere yer verilmiştir.

Tütün, zeytin ve kekik kısaca tanıtıldıktan sonra Akhisar yöresindeki tütüncülük faaliyetleriyle ilgili bilgiler verilmiştir. Özellikle 2002 yılında çıkarılan 4733 sayılı Kanun kapsamında, tütün üretiminin yeniden yapılandırılmasıyla birlikte, yörede tütün üretiminde önemli bir düşüş yaşanmıştır. Bu tarihten itibaren Akhisar yöresinin diğer önemli gelir kaynağı olan zeytincilik faaliyetleri ön plana çıkmaya başlamıştır.

Bu çalışmanın ilk amacı, yöredeki tütün üretimindeki değişimlerle birlikte tütün üretim durumunu ve yöreye olan ekonomik katkısını belirlemektir. Ayrıca üretimdeki olumsuz değişimlerin neden olduğu sorunlar ve çözüm arayışları ve bu bağlamda üretimi yapılan diğer ürünlerin gelişim durumları da çalışmanın diğer amacını oluşturmaktadır.

Çalışma sonucuna göre kota uygulaması tütün üretimini azaltırken, diğer önemli gelir kaynağı olan zeytin üretimini artırdığına inanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Akhisar, tütün, zeytin, kekik

Tobacco Production in Akhisar Region, its Benefits to the Region and Alternative Plants

Abstract

Akhisar, which is the biggest town in Aegean Region, has provides great incomes to the region economy in various ways since the beginning of history. Agriculture and trade is the first ones coming in this various ways. According to the study title, tobacco production in Akhisar and what tobacco production provides to the region are examined. In addition to that, information's have given about the alternative plants in spite of tobacco.

After the introduction of tobacco, olive and thyme, information's have given about tobacco production in Akhisar region. Especially, an important decrease has occurred in tobacco production since 2002, because of the law about the arrangement of tobacco production (number of the law: 4733). After the year 2002, other source of income, olive production, has become to increase.

The first purpose of this study is to determine the tobacco production status with the changing's in tobacco production and its economic benefits to the region. In addition to that, the other purpose of this study is to find out the problems and solutions about the tobacco production and to find out the development status of other crops.

According to the study, although quota applications have been decreasing the tobacco production, it is believed that it has been increasing the olive production.

Keywords: Akhisar, tobacco, olive, thyme

1. Giriş

18. yüzyıldan itibaren geleneksel bir üretim kolu haline gelen tütüncülük, Türkiye'nin önemli gelir kaynaklarından biri olma durumundadır.

Dünyaca tanınan ve aranan, “Şark Tipi” tütün olarak isimlendirilen Akhisar tütünü, her zaman Akhisar'ın vazgeçilmez gelir kaynaklarından biri olmuştur. Verimli toprakları ve kaliteli tütünü sayesinde, Akhisar, 20. yüzyılın ilk yıllarından itibaren Orta Doğu ve Balkanlar bölgesindeki en önemli tütün üretim merkezlerinden biri haline gelmiştir.

Ekonomik gelişme sürecinde tarımsal etkinliklerin yeri yıllar ilerledikçe giderek azalmaktadır. Özellikle Akhisar yöresindeki önemli üretim kolu olan tütün üretimi de bu düşüşten nasibini almıştır.

İç ve dış ticarete önemli bir yeri olan Akhisar tütününün üretimi, özellikle kota uygulaması başladıktan sonra düşüşe geçmiştir. Bu durum sonucunda ortalama 17–18 milyon kilogram olan tütün üretimi 7–8 milyon kilografa kadar gerilemiştir. Ayrıca tütün fiyatlarının da düşük seviyelerde olması üreticiyi başka ürünleri yetiştirmeye zorlamıştır ve bölgede tütüne alternatif olabilecek zeytin ve kekik yetiştirilmeye başlanmıştır.

Bu ürün değişikliği sonucunda kekik üretiminden istenilen verim alınamamış olmasına rağmen zeytin üretimi yöreye oldukça büyük ekonomik fayda sağlamıştır.

2. Materyal ve Yöntem

2.1. Materyal

2.1.1. Araştırma Alanının Tanıtımı

Araştırma alanı olarak Akhisar İlçesi seçilmiştir. Bunun başlıca nedenleri aşağıda sıralanmıştır:

1. Akhisar'ın tütüncülükle özdeşleşmiş bir yöre olması,
2. Uzun yıllardır tütüncülük faaliyetlerinin önemli bir gelir kaynağı olması,
3. Tütün üretiminin diğer üretim faaliyetleriyle yan yana olması,
4. Araştırma alanına ulaşım kolaylığı olması.

Akhisar İlçesi, 1750 km²'lik arazisi ve 157161 nüfusu (URL–1, 2008) ile Manisa İli'ne bağlıdır. Akhisar, İstanbul-İzmir karayolu üzerinde Manisa'ya 52km, İzmir'e 80km, İstanbul'a ise 470km mesafededir. Ayrıca İzmir-Ankara ve İzmir-Bandırma demiryolu Akhisar'dan geçmektedir. Akhisar'a bağlı 9 belde ve 86 köy bulunmaktadır (URL–2, 2003).

Akhisar ekonomisinin %70'i tarıma dayalı olmakla beraber, sağladığı büyük ekonomik gelirle Manisa İli'nin kalkınmasında önemli bir paya sahiptir. Geniş ve verimli Akhisar ovası, Türkiye toplam tütün üretiminin ortalama % 10'unu karşılamaktadır. Yüksek kaliteli “Şark Tipi” Akhisar tütünü, bütün dünyada tanınan ve aranan, tarımsal alanda ülkemizin en önemli ihraç ürünlerinden birisidir. Ayrıca Akhisar yöresindeki milyonlarca zeytin ağacından da ülkemizin toplam zeytin üretiminin ortalama % 5'i karşılanır. Kalitesi ve zengin çeşitliliğiyle Akhisar zeytini tüm Türkiye'de ve dünyada tanınmıştır. Akhisar adı “tütün” ve “zeytin” sözcükleriyle özdeşleşmiştir (URL–2, 2003).

Araştırma verilerini, Akhisar Orman İşletme Müdürlüğü, Akhisar İlçe Tarım ve Köy İşleri Müdürlüğü, Akhisar TEKEL Müdürlüğü ve Celal Bayar Üniversitesi Tütün Ekspertiği Yüksekokulu'ndan alınan bilgiler ile çeşitli tezlerden, makalelerden, internet adreslerinden alınan bilgiler ve köy halkıyla yapılan görüşmeler sonucu elde edilen bilgiler oluşturmaktadır.

2.2. Yöntem

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak literatür analizi, dokümantasyon analizi, gözlem ve mülakat (röportaj) tekniklerinden yararlanılmıştır.

İlk olarak literatür ve dokümantasyon analizi yoluyla bu konuda yapılmış çalışmalar ile araştırma alanına ait mevcut bilgiler toplanmıştır.

Bu işlem yapıldıktan sonra çeşitli kurum ve kuruluşlardan alınan kayıtlar, bilgiler ve veriler değerlendirilmiştir.

Son olarak yöre halkının içinde bulunduğu durumu ve ekonomik sorunlarını tespit etmek almak amacıyla 10–15.06.2006, 20–21.06.2006, 10–12.07.2006 ve 17–20.08.2006 tarihlerinde röportajlar yapılmıştır.

3. Araştırmaya Konu Olan Türlerin Tanıtımı

3.1. Tütünün Tanıtımı

Tütün, Patlıcangiller (*Solanaceae*) familyası *Nicotiana* cinsi içerisinde yer alan tek yıllık bir bitkidir. Tütün, bugün 60° Kuzey ve 40° Güney enlemleri arasında yetiştirilebilen ve vejetasyon süresi de iklime bağlı olarak 80–120 gün arasında değişebilen dünyanın en önemli sanayi ürünlerindedir (Sapan, 1997).

Tütün, Haziran-Ağustos ayları arasında pembemsi renkli ÇİÇEKLER açan ve 0,75–1,50m boylarında olan tek yıllık kültür bitkisidir. Gövdesi dik, silindir şeklinde, tüylü ve yapışkandır. Yapraklar sapsız veya kısa saplı, büyük oval, tüylü ve yapışkan, özel kokulu ve acı lezzetlidir. Çiçekler tepede salkım durumunda bulunurlar. Tüp şeklinde, pembemsi-kırmızı renkli, tüylü ve beş sivri dişli çiçeklere sahiptir. MEYVELERİ uzunca ve oval şekilli küçük TOHURLUDUR (URL–3, 2004).

3.2. Zeytinin Tanıtımı

Zeytin (*Olea europaea* L. var. *europaea*) *Oleaceae* familyasından Akdeniz ikliminin egemen olduğu bölgelerde yetişen bir bitki türüdür. (Altınyay, 2006).

Zeytin, 2–15m arasında boylanan gövdesi boğumlu, dalları dikensiz ve yapraklarını kışın dökmeyen sık dallı, çiçekleri beyaz renkli ve meyvesi yuvarlağa yakın veya oblong şekilli bir ağaçtır (Altınyay, 2006).

Killi, kireçli akaçlaması iyi ve derin toprakları seven zeytin ağaçları bir yıl bol, ertesi yıl az ürün verirler. Zeytin ağaçları dikildikten 4–8 yıl sonra meyve vermeye başlar ve en yüksek verime 15–20 yıl içinde ulaşırlar (Anonim, 2008a).

3.3. Kekik Tanıtımı

Kekik, Türkiye’de Ballıbabagiller (*Lamiaceae* veya *Labiatae*) familyasının bazı üyelerine verilen ortak isimdir. Bu türler arasında; *Thymus*, *Origanum*, *Satureja*, *Thymbra*, ve *Coridothymus* yer almaktadır. Özellikle Türkiye, *Origanum* cinsinin gen merkezi olarak belirtilmektedir (Özhatay ve Atay, 1997).

Türkiye’de en çok ihracatı yapılan ve “Bilyalı Kekik, Taş Kekik, Peynir Kekiği, İzmir Kekiği” gibi farklı isimlerle de bilinen *Origanum onites* L., doğal floramızın bir türü olmakla beraber, bir kültür bitkisi olarak yetiştirilen tek ticari *Origanum* türüdür. *Origanum onites* L.’in Ege Bölgesi’nde tarımı yapılmaktadır (Oflaz ve ark., 2002).

4. Araştırma ve Bulgular

4.1. Akhisar'da Tütüncülük

Tüm dünyada “Şark Tipi” tütün olarak bilinen Akhisar tütünü, Düşük nikotin miktarı ve hoş kokulu karakteri sayesinde zengin harmanların önde gelen bileşeni konumunda bulunmaktadır. Bu nedenle Akhisar tütünü, tütün tacirleri ve sigara üreticileri tarafından özellikle aranan ve ülkemizin önemli ihraç ürünleri arasında bulunan bir gelir kaynağı olma özelliğindedir. Akhisar tütünü genel olarak açık sarı-kızıla çalan renkli küçük yapraklarıyla tipik bir özellik taşımaktadır. (URL-2, 2003).

Tütün tarımı ile uğraşan çiftçi, fideden denk yapmaya kadar fidelerin yetiştirilmesi, sökülmesi, tarlaya dikilmesi, kırılması, kurutulması, muhafazası ve denklenmesi gibi yoğun işgücü gerektiren faaliyetleri aile üyeleri ile birlikte yapmakta ve geçimini de bu şekilde sağlamaktadır. (Karyağdı, 2004). Ancak günümüzde yaşam standartlarının giderek yükselmesi ve buna karşılık ele geçen maddi gelirin düşük olması çiftçiyi dayanılması güç bir duruma sürüklemiştir.

İç ve dış ticarete önemli bir yeri olan Akhisar tütünü üretimi, 1993 yılına kadar ortalama 17–18 milyon kg civarında iken, 26 Kasım 1993 tarihinde 93/4988 Bakanlar Kurulu kararıyla kota uygulamasının başlamasıyla ortalama 12 milyon kg civarına gerilemiş ve 2002 yılında yürürlüğe giren 4733 Sayılı Kanun ile sözleşmeli üretim dönemine geçilmiş ve bu yıldan sonra üretim miktarı ortalama 7,5 milyon kg civarına gerilemiştir.

Tütün ekilen alan miktarı 1990 yılına kadar 18000 ha civarında iken, 1995–2000 yılları arasında ortalama 13000ha, 2001 yılında 7500ha, 2002 yılında 13500ha olarak belirlenmiştir. Son olarak da 2006 yılına gelindiğinde bu rakamın 8266,5 ha olarak belirlendiği görülmektedir. 2007 yılı özel sektör verilerine ulaşamadığı için 2007 yılına ait değerlendirme yapılamamıştır. Ancak TEKEL üretim miktarlarının 2006 yılına göre düşüş gösterdiği Tablo 3.'de görülmektedir (Anonim, 2008c).

Akhisar yöresinde yapılan incelemelerde ve gözlemlerde tütün tarlaları arasına zeytin fidanlarının dikildiği ve tütün tarlalarının zeytinliklere dönüştürüldüğü görülmüştür. Ayrıca yöre halkıyla yapılan görüşmelerde tütünün artık önemli bir gelir kaynağı olmadığı ve bu nedenle zeytin üretimine geçildiği tespit edilmiştir.

Ege Bölgesi tütün üretiminin önemli bir bölümünün karşılandığı ve üretilen tütünlerin çok büyük bir bölümünün ihraç edildiği Akhisar'da 1981–2006 yılları arasındaki tütün üretim miktarlarının değişimini ve Akhisar yöresinin elde ettiği ekonomik geliri gösteren bilgiler Tablo 1., Tablo 2. ve Tablo 3.'de verilmiştir. Tablo 1.'den son yıllardaki tütün üretiminin Akhisar yöresine olan katkısının ortalama 32–45 milyon TL civarında olduğu anlaşılmaktadır.

Özellikle Tablo 2.'de tütün üreticisinin çok büyük bir bölümünün özel şirketlerle anlaşma yaptığı görülmektedir. Yöre halkıyla yapılan görüşmelerde bu durumun temel nedeninin kota uygulaması olduğu anlaşılmıştır. Buna ek olarak özel şirketlerle anlaşma yapılmasının nedenleri arasında aşağıdaki maddeler sayılabilir.

1. Tütün üretimi yapabilmek için özel şirketlerden önceden avans alınabilmektedir,
2. Üretimde kota olmadığı için üretici istediği kadar üretim yapabilmektedir (Özgen, 2003),
3. Üretici üretim yapabilmek için aldığı avansın hakkını verebilmek için daha kaliteli ürün üretmek amacıyla çaba sarf etmektedir (Özgüven ve ark., 2005).

Ancak sözleşmeli üretimin bazı olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Bunlar arasında;

1. Sözleşme fazlası üretimde paranın eksik alınabilmesi,

2.Eksik üretim için alıcıya tazminat ödenmesi,

3.Alicının ürüne düşük fiyatlar verebilmesi (Özgen, 2003),

4.Alicı, görmediği, kalitesini bilmediği henüz üretimi yapılmamış bir ürüne ödeme yapması (Özgüven ve ark., 2005).

4.2. Akhisar Yöresi Tütün Üreticilerinin Sorunları

Ege Bölgesi'nin Dünya'nın toplam "Şark Tipi" tütün gereksinimini tek başına karşılayabilecek tarım arazisine sahip olduğu bildirilmektedir (Özgüven ve ark., 2005).

Yöre halkıyla yapılan görüşmelerde, tütün üretimi için gerekli maddi gelirin büyük bir bölümünün bir önceki yılın tütün parasıyla karşılandığı, diğer bölümünün ise borç veya kredi alınarak temin edildiği tespit edilmiştir. Ayrıca 2001 yılında uygulamaya giren Doğrudan Gelir Desteği'nden yararlanan üreticiler de bulunmaktadır. Tütün üretiminden elde edilen gelirin tamamı temel ihtiyaçların giderilmesinde kullanılmaktadır. Bu nedenle tütün üreticisi geleceğe yönelik herhangi bir girişimde bulunamamaktadır. Bunun en başlıca nedeni de düşük fiyat uygulamasıdır. Günümüz koşullarında alım fiyatlarının uygulanandan çok daha fazla olması kaçınılmaz bir gerçektir.

TEKEL ile sözleşme yapacak olan üreticiler için üretici başına 200kg üretim kotası uygulanmaktadır. Kota miktarının düşük olması nedeniyle üretici daha çok tüccarla sözleşme yapmaktadır. Ayrıca yöre halkının bir kısmı, tütün üretimi dışında diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesine yönelik bilgi sahibi olmaması, geçmişten gelen alışkanlıkları ve dağlık bölgelerdeki toprak yapısının tütüne alternatif diğer bitkisel ürünleri yetiştirmeye müsait olmaması gibi sebeplerle tütün üretimi dışında başka bir üretim yapamamaktadır. Bu nedenle tütünün, ekonomik getirisi için üretilmediği anlaşılmaktadır.

Tütünden başka geliri olmayan ve kaliteli tütün üretimi yapan üreticinin desteklenmesi gerekirken, aksine, gerek kota uygulamaları, gerekse düşük fiyat uygulamalarıyla üreticiye zarar verecek birçok uygulamaya yer verilmiştir. Bu nedenlerle tütün üreticileri üretim miktarlarını azaltmışlar veya tamamen bırakmışlardır. Dolayısıyla bu durumdan başta tütün üreticisi olmak üzere Akhisar yöresi olumsuz yönde etkilenmiştir.

4.3. Akhisar Zeytininin Yöreye Katkısı

Türkiye'de zeytin ve zeytinyağı üretiminin % 80 gibi çok büyük bir bölümünün Ege Bölgesi'nde yapıldığı belirtilmektedir (Kayalı ve ark., 2008).

Akhisar yöresinde 10 yıl önce 3-4 milyon olan zeytin ağacı sayısı, günümüzde 10 milyona yaklaşmıştır (Anonim, 2008a). Bölgedeki bu gelişmenin sebebi, diğer bölgelerde zeytin ağaçlarından elde edilen ürünlerin 10kg civarında seyrederken, Akhisar'da 25-30 kg civarında olmasıdır. Bu verimliliğin devam edebilmesi için de Akhisar'da bulunan zeytinciler, sanayiciler ve ihracatçılar bir bütünlük içinde çalışmalarını yürütmektedirler (URL-4, 2006).

Türkiye'de en fazla sofralık zeytin çeşidinin bir arada bulunduğu yer Akhisar'dır. Domat, Uslu, Edremit, Trilye çeşitleri sofralık zeytin olarak sanayi sektöründe işlenebilecek ve dünya pazarlarına sunulabilecek zeytin çeşitleridir (URL-4, 2006). Özellikle Domat tipi yeşil zeytin üretiminde Akhisar ilk sıradadır. Buna ek olarak Uslu tipi siyah zeytin de Akhisar'a özgüdür (Bilgeoğlu, 2006; Kayalı ve ark., 2008).

Akhisar yöresinde, Domat tipi zeytinin dış pazarlara gönderme olasılığı oldukça yüksektir. Uslu tipi zeytin ise iç pazarda daha meşhurdur ve Trilye tipi zeytine göre ihracat yönünden daha avantajlıdır (Kayalı ve ark., 2008).

Akhisar, zeytincilik sektöründe coğrafi olarak stratejik bir konuma sahiptir. Akhisar, Türkiye'nin zeytin merkezleri olan Bursa, Balıkesir, İzmir ve Aydın illerine ortalama olarak

200km mesafede, yani Akhisar bu illerin tam ortalarında bulunmaktadır. Bu durum, hem zeytin üreticileri açısından hem de işletmeler açısından oldukça önem taşımaktadır. Çünkü diğer bölgelerdeki sanayiciler, Akhisar yöresinden almış oldukları ürünleri, en kısa zamanda tesislerine ulaştırabilmekte ve kaliteli ürün elde edebilmektedirler (URL-4, 2006).

Akhisar'ın, yeşil zeytinde Türkiye üretiminin % 80'ini, siyah zeytinde ise Türkiye üretiminin % 35'ini elinde bulundurduğu bildirilmektedir (Kayalı ve ark., 2008).

İrili ufaklı olmakla beraber bugün Akhisar'ın bütün köylerinde zeytincilik yapılmaktadır. 1995 yılında 18500ha olan zeytin ekili alanlar bugün 35000ha'ı geçmiştir (Anonim, 2008a). Ayrıca arazide yapılan gözlemlere göre bazı tütün ekilen alanların zeytin tarlalarına dönüştürüldüğü ve dönüştürülmeye devam ettiği tespit edilmiştir.

Bu alanlar üzerinde yılda yaklaşık olarak 70-80 bin ton zeytin üretimi yapılmaktadır. Bu üretim de Akhisar'a 300 milyon TL'yi aşkın nakit girdi sağlamaktadır (Anonim, 2008a). Tütünün girdisi 32-45 milyon TL olduğuna göre zeytin üretimi tütüne alternatif olabilecek ürünlerin başında gelmektedir.

Tablo 1. Akhisar Alım Noktasında Üretilen Tütünlerin Yıllar İtibariyle Tekel-Tüccar Genel Alım Durumu* (Anonim, 2008c)

Yıl	Köy Adedi	Ekici Sayısı	Üretilen Net Kg	Tekelce Alınan Kg % Oranı	Tüccar % Oranı	Bedel (TL)
1981	116	18.759	14.903.731	1	99	4.278.053.790
1982	116	20.640	17.048.056	13	87	7.282.719.240
1983	116	22.356	19.838.888	26	74	8.957.432.287
1984	116	20.620	12.628.120	1	99	13.305.172.722
1985	116	22.159	15.496.012	2	98	23.375.094.298
1986	116	22.961	15.270.015	54	46	28.078.701.692
1987	116	25.407	17.472.874	19	81	67.131.894.846
1988	116	26.124	18.583.264	10	90	145.793.188.553
1989	116	28.147	19.924.674	47	53	189.489.423.446
1990	116	27.831	19.550.832	39	61	246.086.750.290
1991	116	26.242	15.222.135	33	67	457.803.245.190
1992	116	27.001	16.669.265	55	45	623.234.777.851
1993	116	27.179	19.878.459	59	41	912.130.262.750
1994	116	25.826	11.845.862	26	74	1.479.014.792.915
1995	116	27.820	12.659.298	11	89	3.124.343.109.125
1996	116	26.285	15.188.748	25	75	7.311.777.141.500
1997	116	25.648	15.842.571	38	62	13.535.373.171.000
1998	116	29.521	14.556.214	55	45	19.126.374.778.000
1999	118	26.454	12.480.333	37	63	20.440.399.379.375
2000	120	25.906	12.605.047	39	61	26.203.119.330.000
2001	120	21.855	10.297.846	12	88	29.749.744.308.000
2002	97	14.336	11.661.141	3	97	45.337.847.086.425
2003	31	10.769	8.290.297	6	94	39.628.220.710.800
2004	31	9.496	9.462.418	6	94	46.706.905.690.000
2005	31	7.878	8.367.853	5	95	38.070.126 TL
2006	28	6.178	7.515.930	4	96	32.998.229 TL
2007	7					

* 2007 yılı Özel Sektör üretim miktarlarına ulaşamadığı için ekonomik değerlendirme yapılamamıştır. Ayrıca 2008 yılı verileri 2009 yılı Nisan ayında belli olacaktır.

Tablo 2. Akhisar İlçesi 2006 Ürünü Üretici Sözleşme Miktarları (Anonim, 2008c)

Alım Noktası	Tekel				Özel Sektör				Toplam			
	Köy Adedi	Ekici Sayısı	Sözleşme (Kg)	Üretim Alanı (Da)	Ekici Sayısı	Sözleşme (Kg)	Üretim Alanı (Da)	Ekici Sayısı	Sözleşme (Kg)	Üretim Alanı (Da)	Tekel Üretim %'si	Özel Sektör Sözleşme %'si
Akhisar	28	347	274.780	3.507	5.831	7.241.150	79.158	6.178	7.515.930	82.665	4	96
Borlu			TEKEL alım yapmamıştır.		1.631	1.725.750	28.720	1.631	1.725.750	28.720	0	100
Demirci	22	336	181.300	2.809	679	647.000	9.544	1.015	828.300	12.353	22	78
Gölmarmara	6	33	24.220	305	1.475	1.623.580	22.027	1.508	1.647.800	22.332	1	99
Gördes	24	317	191.100	2.994	2.951	3.023.850	43.247	3.268	3.214.950	46.241	6	94
Kırkağaç	24	439	338.000	3.392	1.864	2.503.850	25.112	2.303	2.841.850	28.504	12	88
Köprübaşı	25	319	170.150	3.341	1.037	816.850	13.816	1.356	987.000	17.157	17	83
Soma	7	41	29.400	308	1.208	1.625.850	15.999	1.249	1.655.250	16.307	2	98
Toplam	136	1.832	1.208.950	16.656	16.676	19.207.880	237.623	18.508	20.416.830	254.279		

Tablo 3. Akhisar İlçesi 2007 Ürünü Üretici Sözleşme Miktarları* (Anonim, 2008c)

Alım Noktası	Tekel				Özel Sektör				Toplam			
	Köy Adedi	Ekici Sayısı	Sözleşme (Kg)	Üretim Alanı (Da)	Ekici Sayısı	Sözleşme (Kg)	Üretim Alanı (Da)	Ekici Sayısı	Sözleşme (Kg)	Üretim Alanı (Da)	Tekel Üretim %'si	Özel Sektör Sözleşme %'si
Akhisar	7	9	7.300	88								
Bigadiç	8	59	31.950	270								
Demirci	13	120	63.100	838								
Gölmarmara	2	6	3.300	35								
Gördes	23	126	70.000	1.173								
İvrindi	10	61	32.550	370								
Kırkağaç	20	127	101.950	1.020								
Köprübaşı	19	97	51.800	1.084								
Savaştepe	3	13	7.500	75								
Sındırgı	20	176	84.000	981								
Soma	6	16	11.680	119								
Toplam	131	810	455.130	6.053								

* 2007 yılı Özel Sektör üretim miktarlarına ulaşamadığı için ekonomik değerlendirme yapılamamıştır. Ayrıca 2008 yılı verileri 2009 yılı Nisan ayında belli olacaktır.

Tablo 4. Türkiye Zeytin Üretim Durumu (Anonim, 2008a)

Yıllar	Zeytin Dane Üretimi (TON)	Sofralığa Ayrılan Dane (TON)	Yağlığa Ayrılan Dane (TON)	Zeytinyağı Dane (TON)
1991-1992	640.000	181.000	459.000	60.000
1992-1993	750.000	231.000	519.000	56.000
1993-1994	550.000	200.000	350.000	48.000
1994-1995	1.400.000	350.000	1.050.000	160.000
1995-1996	515.000	206.000	309.000	45.000
1996-1997	1.800.000	435.000	1.365.000	200.000
1997-1998	510.000	200.000	310.000	40.000
1998-1999	1.650.000	430.000	1.220.000	170.000
1999-2000	600.000	240.000	360.000	70.000
2000-2001	1.800.000	490.000	1.310.000	190.000
2001-2002	600.000	235.000	365.000	65.000
2002-2003	1.800.000	450.000	1.350.000	140.000
2003-2004	850.000	350.000	500.000	79.000
2004-2005	1.600.000	400.000	1.200.000	145.000
2005-2006	880.000	280.000	600.000	115.000
2006-2007	1.300.000	400.000	900.000	145.000

4.4. Akhisar’da Kekik Yetiştiriciliği

Türkiye ortalama 7-8 bin ton dışsattım miktarı ile Dünya’da en fazla kekik ihraç eden ülkedir. Son yıllara kadar ihracatı yapılan kekiğin % 95’i doğadan, % 5’i ise kültür üretiminden elde edilmekteydi. Ancak, son yıllarda ihracatı yapılan kekiğin yarısından fazlası tarla üretiminden elde edilmektedir. Doğadan toplanan kekik türleri arasında *Origanum onites*, *O. syriacum*, *O. majorana*, *O. vulgare* subsp. *hirtum*, *O. minutiflorum*, *Thymbra spicata*, *Coridothymus capitatus* bulunmaktadır. Kültürü yapılan kekik türleri ise *O. onites* ve *O. vulgare* subsp. *hirtum* olup, Isparta, Denizli ve İzmir civarında yetiştirilmekte olduğu bildirilmektedir (Özguven ve ark., 2005).

Akhisar yöresinde tütün üretiminden elde edilen gelirin azalmasıyla birlikte zeytincilik faaliyetleri yanında kekik üretiminin yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar da yürütülmeye başlanmıştır. Kekik tarımının yapılması ile geleneksel tarım için alternatif ürün yetiştirilerek, özellikle dağ köylerindeki kırsal fakirliğin ortadan kaldırabileceği düşünülmüştür. (Okan ve Şafak, 2004).

Bu amaçla gerekli tohum ve fideyi temin etmek, pazarlama sorunu yaşamamak için “Hisar Tarımsal Kalkınma Kooperatifi” ve “Vali Muzaffer Ecemiş Tıbbi ve Aromatik Bitkiler İşleme Fabrikası” kurulmuştur. Böylece kekik ekimi yörede ivme kazanmıştır. 2002 yılı itibariyle, yörede 900 dekar kekik ekili alan bulunmaktadır (Okan ve Şafak, 2004).

Kekik üretiminin özellikle 2000li yılların başında yeni bir gelir kapısı olma düşüncesiyle ivme kazandığı, ancak zaman içinde üreticinin yeteri kadar gelir elde edememesi nedeniyle kekik ekili alanlarda üretimden vazgeçildiği bildirilmektedir. Bu nedenle kekik üretimi günümüzde tütüne alternatif olabilecek konumda değildir (Anonim, 2008a).

Ancak Isparta İli'nde yapılan bir çalışmada, kekik üretim projelerinin başarıya ulaşması için, öncelikle eğitim ve demonstrasyon çalışmalarının etkin olarak yapılması ve üreticilerin üretim teknikleri konusunda bilgi sahibi olmasının sağlanması gereği vurgulanmıştır. Yine aynı çalışmada kekik üretiminde öncelikle bir üretim politikasının belirlenmesi, istikrara kavuşturulması ve buna göre de üretim planlarının yapılması gereği vurgulanmıştır (Alkan ve ark., 2006).

Alkan ve Arkadaşları'nın (2006) belirttiği hususların Akhisar yöresindeki kekik üretimi için de incelenerek uygulamaya konulmasıyla yöredeki kekik üretimindeki başarısızlığın önüne geçilebileceği düşünülmektedir.

Buna ek olarak Akhisar Orman İşletme Müdürlüğü bünyesinde her yıl tarife bedeliyle kekik üretimi yapılmaktadır. Akhisar Orman İşletme Müdürlüğüne 2005 yılında 1000kg, 2006 yılında 2400kg, 2007 yılında 6000kg ve 2008 yılında 32000kg kekik üretimi yapılmıştır (Anonim, 2008b). Bununla beraber yörede kendi ihtiyacında kullanmak üzere kekik üretimi yapan üreticiler de olduğu bilinmektedir. Ancak bu kişilerin ürettiği kekik miktarları kayıt altına alınamamıştır.

Her ne kadar kekik üretimi istenilen düzeye ulaşamamış olsa da tıbbi ve aromatik özellikleri olması nedeniyle, özellikle araştırılması gereken ve ileriki zamanlarda önemi artacağı düşünülen bir bitkidir.

5. Sonuç ve Öneriler

Tütün üretimi Akhisar yöresi için uzun yıllardır önemli bir gelir kaynağı olmuştur. Özellikle yörede üretilen “Şark Tipi” tütün yüksek kaliteli olması nedeniyle iç ve dış pazarlarda aranmaktadır.

1990'lı yılların başlarına kadar yüksek seviyelerde olan tütün üretimi, 1993 yılında 93/4988 Bakanlar Kurulu kararıyla başlayan kota uygulamasıyla düşüşe geçmiştir. Nitekim 2002 yılında da sözleşmeli üretime geçilmesi ile tütün üreticisi ve tütün üretimi olumsuz etkilenmiştir. Bu yıldan sonra üretim miktarları 7–8 milyon kilograma gerilemiştir. Bu durum Akhisar yöresini olumsuz yönde etkilemiş olup, tütünden elde edilen gelir 32–45 milyon TL civarına gerilemiştir.

Ayrıca uygulanan düşük fiyat politikaları ve ülkemizde yaşanan ekonomik krizler, tütün üreticisini içinden çıkılmaz bir duruma sürüklemiştir. Bunun yanında tütünden başka bir ürün yetiştirme becerisi ve bilgisi olmayan bazı üreticilerle ve buna ek olarak kiralık arazilerde üretim yapan üreticiler içine düştükleri bu zor durumda yaşam mücadelesi vermektedir.

Tütün üretiminden istediği geliri elde edemeyen üretici farklı üretim alanlarına yönelmiş ve kurtuluşu, Akhisar yöresinin diğer önemli gelir kaynağı olan zeytinde bulmuştur. Zeytin üretiminin önem kazanmasıyla birlikte tütün ekili alanlar zeytinliklere dönüştürülmeye başlanmıştır.

Yöre halkıyla yapılan görüşmeler sırasında tütün ve zeytin ekilen alanlarda incelemeler yapılmış olup, tütün ekili alanların içine zeytin fidanlarının dikildiği belirlenmiştir. Bu durumun yöre halkının tütün üretiminden vazgeçip zeytin üretimine yöneldiğini kanıtlamaktadır.

2008 yılı itibariyle Akhisar yöresindeki zeytin ağacı sayısı 10 milyon adede yaklaşmış ve yörenin yıllık elde ettiği gelir ortalama 300 milyon TL civarındadır.

Bununla birlikte yörede tütüne alternatif olarak kekik üretimine de ağırlık verilmiş ancak zeytinde olduğu gibi istenilen başarı yakalanamamıştır.

Çalışma kapsamında elde edilen bilgiler özetlenecek olursa, yörede tütün üretimi önemli yaralar almış olup, üretimde giderek artan bir düşüş yaşanmaktadır. Bununla beraber zeytin üretiminde

de önemli derecede bir artış yaşanmış ve bu artışın önümüzdeki yıllarda da süreceği düşünülmektedir.

Yukarıda ulaşılan sonuçlar çerçevesinde geliştirilen öneriler şu şekildedir:

1. Uygulanmakta olan 4733 Sayılı Tütün Yasası'nın tütün üreticisinin içinde bulunduğu koşullar açısından tekrar değerlendirilmesi gerekmektedir.
2. Daha kaliteli ve birim alanda en yüksek ekonomik verimin alınmasını sağlayacak olan tütün türlerinin (Flue-cured ve Burley tipi tütünler gibi) üretimlerinin artırılmasına önem verilmelidir.
3. Özellikle kaliteli tütün alım fiyatları arttırılmalı ve tütün üreticisi üretimi teşvik edici kredilerle desteklenmelidir.
4. Tütün üretimindeki düşüşü durdurucu yönde tedbirler alınmalı ve "Şark Tipi" tütün üreten diğer ülkelerle rekabet edilebilmesi için maliyeti düşürücü, kaliteyi artırıcı ve üreticiyi koruyacak politikalar belirlenmelidir.
5. Kırsal kalkınma çalışmaları sistemli ve katılımcı ilkelere uygun olarak yapılmalıdır ve alternatif üretim projelerinin yaygınlaştırılmasına önem verilmelidir.

Kaynaklar

- Alkan, H., Tolunay, A., Korkmaz, M., 2006.** Isparta İli'nde Kekik Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesine İlişkin Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi. 1. Uluslararası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu, 1-4 Kasım 2006, s.34-41, Trabzon.
- Altınyay, Ç., 2006.** *Olea europaea* L. Üzerinde Farmakognozik Araştırmalar. Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 113s., Ankara.
- Anonim, 2008a.** Akhisar İlçe Tarım ve Köy İşleri Müdürlüğü Kayıtları.
- Anonim, 2008b.** Akhisar Orman İşletme Müdürlüğü Kayıtları.
- Anonim, 2008c.** Akhisar TEKEL Müdürlüğü Kayıtları.
- Bilgeoğlu, O., 2006.** Akhisar Olive Locked to the Identity of City. Olive and Olive Oil Magazine, Issue: 2, December, İzmir, pp. 55.
- Karyağdı, B., 2004.** Akhisar Ekonomisi İçinde Tütünün Rolü. Celal Bayar Üniversitesi, Tütün Ekspertliği Yüksekokulu, Bitirme Tezi, Akhisar.
- Kayalı, C.A., Tokmakoğlu, A., Sesli, M., Tille Kayalı, N., 2008.** Development Potential of Olive Production Establishments in Akhisar-Manisa-Turkey. ISSN: 1992-1454.
- Oflaz, S., Kürkcüoğlu, M., Başer, K.H.C., 2002.** *Origanum onites* ve *Origanum vulgare* subsp. *hirtum* Üzerinde Farmakognozik Araştırmalar. 14. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Bildiriler, 29-31 Mayıs 2002, s.252-258, Eskişehir.
- Okan, T. ve Şafak, İ., 2004.** Akhisar Yöresindeki Kekik ve Tütün Üretiminin Ekonomik Açından Karşılaştırılması. İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri: A, Cilt:54, Sayı:1, s.187-205, İstanbul.
- Özgen, M., 2003.** Akhisar Bölgesi Tütün Üreticilerinin Temel Sorunlarının Tespiti. Celal Bayar Üniversitesi, Tütün Ekspertliği Yüksekokulu, Bitirme Tezi, Akhisar.
- Özguven, M., Sekin, S., Gürbüz, B., Şekeroğlu, N., Ayanoglu, F., Ekren, S., 2005.** Tütün, Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Üretimi ve Ticareti. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası,

Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi 3-7 Ocak 2005, Milli Kütüphane Konferans Salonu, Ankara, Bildiri Kitabı, 1:481-501.

Özhatay, N. ve Atay, S., 1997. Türkiye’de Kekik Ticareti. Dünya Ormancılık Kongresi Bildirileri, Cilt 3, s.245, Antalya.

Sapan, H., 1997. Türk Tütününde Fiyatlandırma Politikası. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 213s., Edirne.

URL-1, 2008.

http://tuikrapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnks=&report=turkiye_ilce_koy_sehir.RDF&p_il1=45&p_kod=1&desformat=html&ENVID=adnksEnv, (Ziyaret Tarihi: 29/11/2008).

URL-2, 2003. www.akhisar.com (Ziyaret Tarihi: 15/08/2006).

URL-3, 2004. www.yapraktutun.gov.tr/arge/muessesefaaliyetraporu 2004/02-03-tutunvetunununtaninmasi.htm (Ziyaret Tarihi: 08/10/2006).

URL-4, 2006. www.akhisarhaber.com/akhisar/link.asp?TOPIC_ID=583&view=lasttopic - 55k (Ziyaret Tarihi: 12/12/2006).